

КОМЕРЦИЈАЛНО ПОЉОПРИВРЕДНО ГАЗДИНСТВО ЗА ПОТРЕБЕ FADN ИСТРАЖИВАЊА У СРБИЈИ ¹

Јанковић Шоја Свјетлана ²

Резиме

С обзиром на кандидатуру за улазак у ЕУ, Србија мора да испуни велики број обавеза које се односе на реформе како у друштву тако и у привреди, па и у пољопривреди. Једна од обавеза је и увођење FADN истраживања да би у сваком моменту држава имала увид у пољопривредне ресурсе и могућности. За потребе FADN истраживања треба да се формира популација пољопривредних газдинстава која ће да покрива око 90% укупне коришћене пољопривредне површине, 90% укупних условних грла стоке као и око 90% вредности пољопривредне производње земље. Такође, према методологији FADN истраживања популацију пољопривредних газдинстава чине само комерцијална пољопривредна газдинства. У овом раду аутор је дефинисао границу минималне економске величине пољопривредног газдинства у Србији која ће послужити у одређивању да ли се неко пољопривредно газдинство може сматрати комерцијалним или не имајући у виду стандарде FADN концепта.

Кључне речи: FADN истраживање у Србији,
комерцијално пољопривредно
газдинство, економска величина
пољопривредног газдинства, FADN
поље обсервација

COMMERCIAL AGRICULTURAL HOLDING FOR PURPOSES OF THE FADN SURVEY IN SERBIA ¹

Janković Šoja Svjetlana ²

Summary

As an official candidate for the accession to the EU, Serbia has to fulfill a number of commitments related to the reform both in its society and economy, including its agriculture. One of the commitments is the introduction of the FADN survey so the state would have access to agricultural resources and options at any time. For the purposes of the FADN survey, a population of agricultural holdings should be formed so that it covers approximately 90% of the total utilized agricultural area, 90% of the total livestock units and 90% of the value of agricultural production of the country. In addition, according to the methodology of the FADN survey, the population of agricultural holdings consists only of commercial agricultural holdings. In this paper the author has defined the economic size thresholds of agricultural holdings in Serbia, which will be used to determine whether an agricultural holding can be considered as commercial or not, taking into account the standards of the FADN concept.

Key words: FADN survey in Serbia,
commercial agricultural holding,
economic size of agricultural
holding, FADN field of observation

¹ Рад је резултат истраживања у оквиру пројекта 179028: „Рурално тржиште рада и рурална економија Србије – Диверзификација дохотка и смањење сиромаштва“ финансиран од стране Министарства за науку и технолошки развој Републике Србије

² др Свјетлана Јанковић Шоја, доцент, Пољопривредни факултет, Немањина 6, Земун-Београд, тел. +381 11 2615 315, лок. 3419, svjetlanajs@gmail.com

¹ This paper is result of the research by the project 179028: "Rural Labor Markets and Rural Economy of Serbia - Income Diversification as a Toll to Overcome Rural Poverty" funded by the Ministry of Science and Technological Development of the Republic of Serbia.

² Svjetlana Janković Šoja, PhD, Assistant Professor, Faculty of Agriculture, University of Belgrade, Nemanjina 6, Zemun, tel. +381 11 2615 315, ext. 3419, svjetlanajs@gmail.com

1 Увод

Породична пољопривредна газдинства у Србији, чији је број 628.552 чини 99,5% од укупног броја пољопривредних газдинстава и углавном припадају приватном сектору, односно њихови власници су појединци. С обзиром на ту чињеницу може се закључити да развој пољопривреде зависи управо од умешности појединца да на профитабилан начин води своје газдинство. Имајући у виду и чињеницу да власници породичних пољопривредних газдинстава немају адекватно образовање за вођење профитабилних газдинстава улога државе је неизоставна.

Поред тога неопходно је пронаћи начин да се са пољопривредног газдинства добију тачне и релевантне информације за његово успешно вођење. Такве информације се углавном могу добити из књиговодствене евиденције самог газдинства. С друге стране стоји већ поменута чињеница да лица која воде пољопривредно газдинство немају адекватно образовање. У том смислу неопходно је поједностављење књиговодствене евиденције као и неопходна помоћ одговарајућих државних органа. Само на тај начин може се постићи значајан корак ка унапређењу пољопривредне производње.

У земљама чланицама Европске Уније већ пола века (од 1965. године) егзистира систем прикупљања рачуноводствених података на пољопривредним газдинствима. Овај систем носи назив мрежа књиговодствених података на фармама (eng. Farm Accountancy Data Network - FADN). Основни циљ овог система је утврђивање финансијског положаја пољопривредних газдинстава у сврху прикупљања правовремених и тачних информација за дефинисање и деловање Заједничке аграрне политике (ЗАП) (eng. Common Agricultural Policy - CAP). FADN представља једини извор економских података на микро нивоу који је хармонизиран, јер се у свим земљама чланицама примењују исти књиговодствени принципи. Путем годишњег анкетирања пољопривредних газдинстава, одабраних по одређеном плану узорковања, добијају се рачуноводствени подаци о пољопривредним активностима анкетираних газдинстава. Дакле, у FADN истраживању не учествују сва пољопривредна газдинства једне земље него само она комерцијална, према дефиницији FADN концепта. На тај начин се ствара база економских података на микро нивоу, а према јединственом систему књиговодствених принципа за све земље чланице Европске Уније. Неопходно је напоменути да FADN истраживање такође подразумева и прикупљање података о непољопривредним активностима пољопривредних газдинстава као што су туризам и шумарство (<http://ec.europa.eu/agriculture/rica/>).

У мрежу рачуноводствених података укључено је око 5.000.000 пољопривредних газдинстава земаља чланица Европске Уније која покривају око 90% укупне коришћене пољопривредне површине, 90% укупних условних грла стоке као и око 90% вредности пољопривредне производње земаља чланица Европске Уније (<http://ec.europa.eu/agriculture/rica/>).

Методологија мреже књиговодствених података на фармама 2

КОМЕРЦИЈАЛНО
ПОЉОПРИВРЕДНО
ГАЗДИНСТВО ЗА
ПОТРЕБЕ FADN
ИСТРАЖИВАЊА
У СРБИЈИ

За статистичко истраживање неопходно је првенствено дефинисати основни скуп који је предмет истраживања. Основни скуп FADN истраживања сачињен је од свих пољопривредних газдинстава Европске Уније који поседују најмање 1 хектар пољопривредне површине али и оних газдинстава који поседују мање од 1 хектар пољопривредне површине и снабдевају и друга тржишта одређеном пропорцијом својих производа (<http://ec.europa.eu/agriculture/rica/>). Наравно, земље чланице, ради прилагођавања методологије FADN истраживања својим пољопривредним ресурсима, могу за границу поставити неку другу величину земљишног поседа која одређује да ли ће неко газдинство припадати основном скупу истраживања или не. При томе се морају поштовати услови и одредбе правне основе оваквог истраживања.

Међутим, на овај начин дефинисан основни скуп садржи и она пољопривредна газдинства која не производе довољну количину пољопривредних аутпута. Из тог разлога дефинише се поље опсервација FADN истраживања (енг. FADN field of observation) при чему се у истраживање укључују само она пољопривредна газдинства која се сматрају комерцијалним. Дефиниција комерцијалног пољопривредног газдинства се разликује по појединим земљама чланицама Европске Уније првенствено због различите структуре самих газдинстава. Ради усклађивања дефиниције комерцијалног пољопривредног газдинства за земље чланице уведен је појам економске величине (енг. economic size), при чему се газдинство сматра комерцијалним уколико надмашује дефинисану минималну економску величину. Границе минималне економске величине одређују саме земље чланице према стању пољопривреде имајући у виду стандарде FADN концепта.

Постоје два метода за мерење економске величине пољопривредног газдинства. До 2010. године економска величина се мерила помоћу укупне стандардизоване марже покрића (енг. total Standard Gross Margin - SGM) која се изражавала у европским јединицама економске величине (енг. European Size Unit (ESU)). После 2010. године усвојено је мерење помоћу укупног стандардног аутпута (енг. total Standard Output (SO)) који се изражава у еврима (<http://ec.europa.eu/agriculture/rica/>). Разлика између ова два метода је у методологији израчунавања економске величине пољопривредног газдинства, али и у јединицама изражавања (Јанковић Шоја, 2016).

Израчунавањем стандардног аутпута настављена је досадашња традиција да их овлашћене агенције рачунају за више од 90 јединица усева и грла стоке као што је то некада био случај са стандардизованом маржом покрића.

Било да се економска величина пољопривредног газдинства рачуна помоћу стандардизоване марже покрића или помоћу стандардног аупута поставља се одређена граница за дефинисање комерцијалног газдинства које ће ући у поље опсервација FADN истраживања. Та граница је различита по појединим земљама чланицама ЕУ првенствено због различите структуре пољопривредних газдинстава у ЕУ. Наредна табела указује на постављене границе да би се неко газдинство дефинисало као комерцијално. Постављене границе су важеће за 2014. годину.

Имајући у виду табелу 1 може се закључити да се пољопривредна газдинства, која су предмет FADN истраживања, значајно разликују по економској величини од једне до друге земље чланице. Ако се још има у виду и структура њихове производње, односно нека пољопривредна газдинства се баве производњом само усева, друга само гајењем стоке, а нека су мешовита, онда је јасно колико је поље опсервација FADN истраживања хетерогено.

Табела 1: Дефинисане границе економске величине комерцијалног пољопривредног газдинства по појединим земљама чланицама Европске Уније, 2014. година

Table 1: Economic size thresholds of commercial agricultural holdings for each EU Member State, 2014

Земља чланица	Постављена граница (у 1000 евра)	Земља чланица	Постављена граница (у 1000 евра)
Белгија	25	Литванија	4
Бугарска	2	Луксембург	25
Чешка Реп.	8	Мађарска	4
Данска	15	Малта	4
Немачка	25	Холандија	25
Естонија	4	Аустрија	8
Ирска	8	Пољска	4
Грчка	4	Португал	4
Шпанија	4	Румунија	2
Француска	25	Словенија	4
Хрватска	8	Словачка	25
Италија	4	Финска	8
Кипар	4	Шведска	15
Летонија	4	Уједињено Краљевство	25

С обзиром да саме земље чланице одређују границу минималне економске величине пољопривредног газдинства које ће припадати пољу опсервација FADN истраживања, у Србији је утврђено да та

граница буде 4000 евра (<http://www.fadn.rs/web/fadn-u-srbiji/metodologija/>). Међутим, из претходних истраживања аутор је извео закључак да би праг економске величине за нашу земљу можда могао да буде нижи, тачније 2000 евра (Јанковић Шоја, 2016).

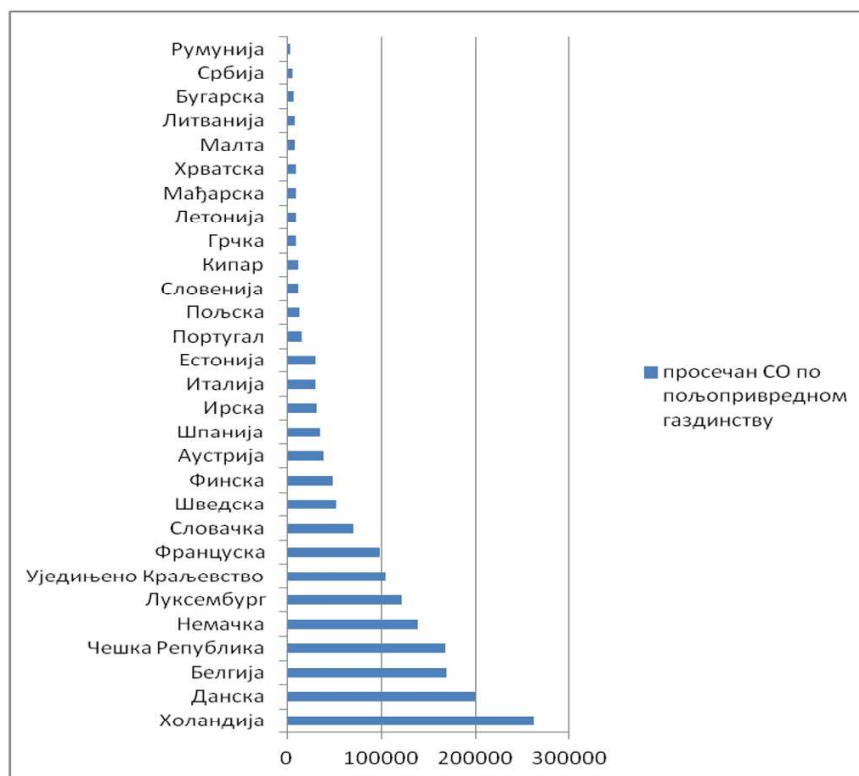
Дефинисање комерцијалног пољопривредног газдинства као скупа интересовања FADN истраживања у Србији **3**

С обзиром на Попис пољопривреде 2012. располажемо добром базом података о великом броју пољопривредних индикатора у свим општинама Србије. То је основа за спровођење FADN истраживања. Први корак је да се дефинише вредносна граница за комерцијално пољопривредно газдинство јер је само такво газдинство у интересу FADN истраживања.

На графику 1 је представљена просечна економска величина пољопривредног газдинства у земљама Европске Уније и у Србији. Према ауторима Параушић и Цвијановић (2014) просечна економска величина пољопривредног газдинства у Србији износи 5.939 евра. На графикону се јасно види да је Србија по посматраној вредности између Румуније и Бугарске. Просечна економска величина пољопривредног газдинства у Румунији је 2.700 евра, док је у Бугарској нешто већа и износи 6.847 евра. Узимајући у обзир табелу 1 у којој су дефинисане границе економске величине комерцијалног пољопривредног газдинства по појединим земљама чланицама Европске Уније које су важиле 2014. године и у којој се може прочитати да је граница комерцијалног пољопривредног газдинства 2.000 евра и за Румунију и за Бугарску, може се закључити да би тај исти износ одговарао и за Србију. Међутим, Национални одбор за FADN систем у Републици Србији утврдио је да праг економске величине пољопривредног газдинства износи 4000 евра (<http://www.fadn.rs/web/fadn-u-srbiji/metodologija/>).

На графику 2 представљено је учешће пољопривредних газдинстава, чија је економска величина у распону од нула до 1.999 евра, у укупном броју газдинстава. Може се видети да Румунија и Бугарска имају највеће учешће оваквих газдинстава, 72,98% и 68,86% респективно. На графикону се такође види да између Бугарске и Србије постоји још пет земаља чија је граница комерцијалног пољопривредног газдинства 4.000 евра. Међутим, просечна економска величина пољопривредних газдинства ових земаља је далеко већа од Србије. Тако, на пример, Кипар има дупло већу просечну економску вредност пољопривредног газдинства у односу на Србију. Даље, у Србији 67,6% пољопривредних газдинстава има економску величину мању од 4.000 евра, па како је утврђена граница комерцијалног пољопривредног газдинства 4.000 евра, велики број пољопривредних газдинстава није узет у обзир за FADN истраживање. У том случају може се десити да FADN узорак не буде репрезентативан јер у Србији преобладавају мање фарме, које у овом случају нису узете у разматрање.

КОМЕРЦИЈАЛНО
ПОЉОПРИВРЕДНО
ГАЗДИНСТВО ЗА
ПОТРЕБЕ FADN
ИСТРАЖИВАЊА
У СРБИЈИ



Извор података: за земље Европске Уније EUROSTAT
(<http://ec.europa.eu/eurostat/data/database>)

График 1: Просечна економска величина (СО) пољопривредног газдинства у Србији и земљама Европске Уније

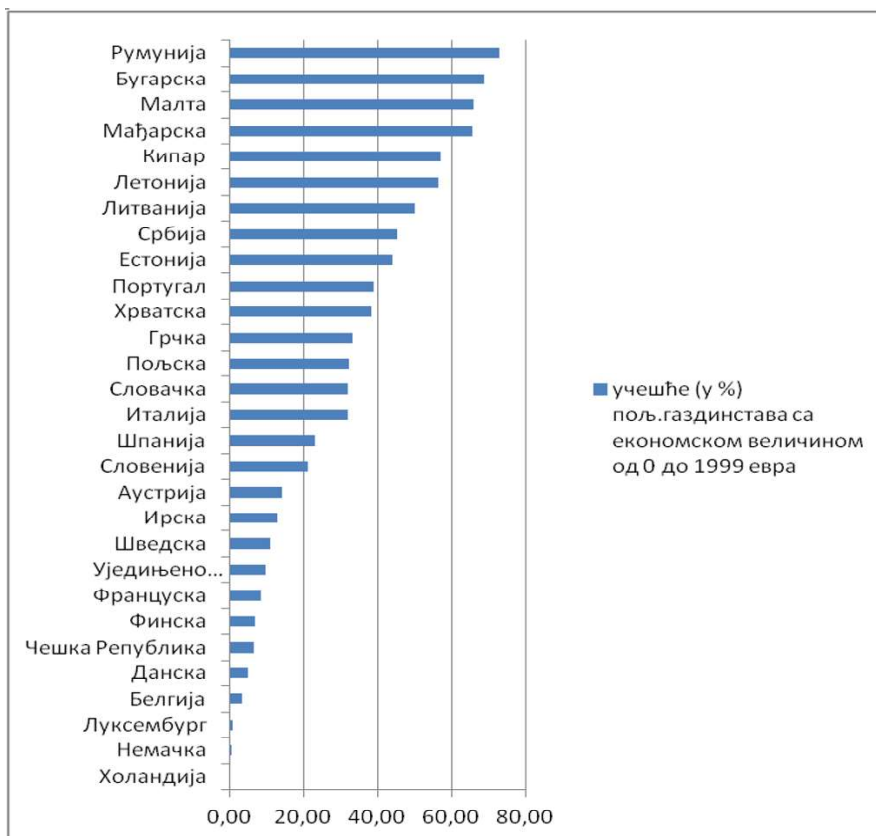
Graph 1: The average economic size (SO) of agricultural holdings in Serbia and the European Union

Уколико се прихвати да граница за комерцијално пољопривредно газдинство које учествује у FADN истраживању буде оно газдинство чија је економска величина преко две хиљаде евра, онда поље опсервација FADN истраживања чине 341.018 пољопривредних газдинстава у Србији, што је 54,88% од укупног броја газдинстава која користе пољопривредно земљиште. Табела 2 показује да тај број газдинстава покрива преко 90% укупне коришћене пољопривредне површине, преко 90% укупног броја условних грла у Србији као и преко 90% укупног стандардног аутпута. Овим се доказује да је задовољен захтев FADN методологије Европске Уније. У случају границе за комерцијално пољопривредно газдинство од 4000 евра поље опсервација покрива 89% вредности пољопривредне производње (<http://www.fadn.rs/web/fadn-u-srbiji/metodologija/>), што је мање од 90%.

Класе (I, II, III, IV, V, VI) пољопривредних газдинстава према економској величини, у табели 2, су преузете са званичног FADN сајта и то према верзији 1242/2008 (ЕС), док класа 0 обухвата пољопривредна газдинства чија је економска величина испод дефинисане границе (дефинисане у овом раду) за комерцијално пољопривредно газдинство, па самим тим не припадају пољу опсервација FADN истражи-

истраживања. То су газдинства са економском величином од 0 до 1.999 евра. Поље опсервација FADN истраживања обухвата 3.102.288,52 ха коришћеног пољопривредног земљишта, што је 90,25% од укупног коришћеног пољопривредног земљишта у Србији (3.437.423,49 ха), затим 1.854.046 условних грла што је 91,79% од укупно 2.019.888,65 условних грла у Србији и коначно 3.460.796.912 евра стандардног аутпута, 92,46% од укупне вредности стандардног аутпута (3.743.019.124 евра).

КОМЕРЦИЈАЛНО
ПОЉОПРИВРЕДНО
ГАЗДИНСТВО ЗА
ПОТРЕБЕ FADN
ИСТРАЖИВАЊА
У СРБИЈИ



Извор података: за Србију, Републички завод за статистику (<http://www.stat.gov.rs>)

График 2: Учешће пољопривредних газдинстава са економском величином од 0 до 1999 евра по појединим земљама Европске Уније

Graph 2: The share of farms with economic size from 0 to 1,999 euros in the European Union countries

Табела 2: Обухватност поља опсервација FADN истраживања и некомерцијална пољопривредна газдинства у Србији према Попису пољопривреде 2012.

Table 2: Field of observation FADN survey in Serbia and non-commercial farms according to the Census of Agriculture 2012

Класе ек. величине пољ. газд.	Број пољ. газд.	Куму-ланта учешћа бр. пољ. газд. (%)	Куму-ланта учешћа кориш. пољ. зем. (%)	Куму-ланта учешћа укупног СО (%)	Куму-ланта. учешћа. бр. условних. грла (%)
0	280.427	100,00	100,00	100,00	100,00
I	252.461	54,88	90,25	92,46	91,79
II	70.916	14,25	62,33	64,76	59,60
III	11.105	2,84	40,60	40,50	33,37
IV	4.755	1,05	30,73	30,21	25,06
V	1.542	0,29	20,76	21,47	20,05
VI	239	0,04	10,55	13,71	14,34
Укупно	621.445				

Извор: Обрачун аутора на основу података Пописа пољопривреде 2012.

4 Закључак

Највећи број пољопривредних газдинстава у Србији, њих 99,5% представљају породична пољопривредна газдинства. С обзиром да су њихови власници појединци који немају адекватно образовање за вођење профитабилних газдинстава улога државе је неизоставна, ако се има у виду будући развој пољопривреде. Укључивањем у мрежу књиговодствених података на фармама у оквиру Европске Уније могуће је из књиговодствене евиденције пољопривредног газдинства добити тачне и релевантне информације за његово успешно вођење.

За потребе FADN истраживања у Србији формирано је поље опсервација од 341.018 комерцијалних пољопривредних газдинстава, која покривају 90,25% укупне коришћене пољопривредне површине, 91,79% укупног броја условних грла као и 92,46% укупног стандардног аутопута. Овај број пољопривредних газдинстава представља 54,88% од укупног броја газдинстава која користе пољопривредно земљиште. Поље опсервација FADN истраживања је формирано након дефинисања минималне границе економске величине за комерцијално пољопривредно газдинство од 2.000 евра, што се разликује у односу на утврђену границу за Србију од 4000 евра. Основни разлог је да се постигне репрезентативност узорка FADN истраживања, јер 67,6% пољопривредних газдинстава у Србији има

економску величину мању од 4.000 евра, па је велики број пољопривредних газдинстава искључен из поља опсервација FADN истраживања. При дефинисању поља опсервација FADN истраживања водило се рачуна о методологији и концепту FADN истраживања.

КОМЕРЦИЈАЛНО
ПОЉОПРИВРЕДНО
ГАЗДИНСТВО ЗА
ПОТРЕБЕ FADN
ИСТРАЖИВАЊА
У СРБИЈИ

Литература **5**

1. Cernea Sorana Celina (2002): Agricultural Accounting System in Romania, the report "PACIOLI 9, Innovation in the FADN", Rakeve, Hungary, <http://www.pacioli.org/Workshops.aspx>
2. Филиповић, Н. и Мишић, Н. (2005): Могућности увођења књиговодствене евиденције на породичним пољопривредним газдинствима, Породична газдинства Србије у променама, монографија, Пољопривредни факултет Београд, стр. 239-264.
3. Hans C.J Vrolijk (2002): Working procedures for the selection of farms in the FADN, the report "PACIOLI 8, Innovation in the FADN", Rakeve, Hungary, <http://www.pacioli.org/Workshops.aspx>
4. Јанковић Шоја, С. (2016): Методе прикупљања података у пољопривреди, докторска дисертација, Факултет организационих наука, Београд
5. Karlsson, A.M. and Larsson, G. (2002): FADN as a part of the statistical system – the case of Sweden, the report "PACIOLI 9, Innovation in the FADN", Rakeve, Hungary, <http://www.pacioli.org/Workshops.aspx>
6. Његован, З. и Настић, Л. (2011): Системи пословне евиденције на породичним газдинствима и рурални развој, Агроекономика, број 51-52 (UDK рада 316.334.55), Пољопривредни факултет, Нови Сад
7. Параушић, В. и Цвијановић, Д. (2014): Економска величина пољопривредних газдинстава у Србији и препорука мера за њихово оснаживање, Завршна конференција Примена података Пописа пољопривреде 2012. у анализи стања пољопривреде и у планирању аграрне политике у Републици Србији, зборник радова, Републички завод за статистику, Суботица 28-30. мај 2014, стр. 25-61
8. Pejović, A., Živadinović, B., Lazarević, G., Knežević, L, Lazović, M. i Mirić, O. (2011): IPA – Instrument za pretpristupnu pomoć EU 2007-2013, treće izmenjeno i dopunjeno izdanje, Evropski pokret u Srbiji, Beograd
9. Републички завод за статистику (2013): Попис пољопривреде 2012. године у Републици Србији – први резултати
10. Živadinović, B. i Milovanović, M. (2010): Vodič kroz EU politike – Poljoprivreda, Evropski pokret u Srbiji, Beograd <http://media.popispoljoprivrede.stat.rs/2014/Zbornik%20radova-03-06-2014.pdf>
11. http://ec.europa.eu/agriculture/rica/concept_en.cfm (14.04.2017)
12. http://ec.europa.eu/agriculture/rica/methodology1_en.cfm (24.06.2014)
13. http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/statistics/search_database (29.06.2014)
14. <http://webzrs.stat.gov.rs/WebSite/public/ReportView.aspx> (29.06.2014)
15. <http://www.fadn.rs/web/fadn-u-srbiji/metodologija/> (22.06.2017)

Primljen/Received: 08.06.2017.

Prihvaćen/Accepted: 24.06.2017.